

การพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์รายวิชานาฏยประดิษฐ์
จากท่าฟ้อนของหมอลำเพลิน คณะซูปเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ จังหวัดอุดรธานี
Development of a Learning Management Model for Creating Skills of the
Choreography Subject from the Dance Moves of Mor Lam Pleun, Super
Thaweasilp Group in Udon Thani Province

กนกอร สุขุมาลพงษ์¹ ปิ่นเกศ วัชรปาณ^{2*} และ กองเกียรติ ใจเย็น²

Kanokon Sukumalpong¹, Pinkes Vajrapana^{2*}, and Gonggeart Chaiyen²

สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี¹

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี²

Office of General Education, Udon Thani Rajabhat University¹

Faculty of Education, Udon Thani Rajabhat University²

*Corresponding author, e-mail: vajrapana@gmail.com

วันที่รับบทความ: 1 พฤษภาคม 2567; วันแก้ไขบทความ: 29 มิถุนายน 2567; วันตอบรับบทความ: 3 กรกฎาคม 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์มุ่งศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ในรายวิชานาฏยประดิษฐ์ โดยใช้องค์ประกอบของการบูรณาการท่าฟ้อนของหมอลำเพลินในวิชานาฏยประดิษฐ์ ข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ คือ ทักษะแนวคิดการสร้างสรรค์ท่ารำของผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น โดยใช้องค์ประกอบของการบูรณาการท่าฟ้อนของหมอลำเพลิน โดยศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ คณะหมอลำเพลินซูปเปอร์ ธ.ทวีสิน เพื่อนำมาวิเคราะห์แนวคิดสร้างสรรค์ท่ารำพื้นฐานชุดใหม่ และเขียนเป็นรายงานการศึกษา ในรูปแบบวิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ แบบวัดความคิดสร้างสรรค์ แบบวัดทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ที่พัฒนาทักษะด้านแนวคิดการสร้างสรรค์ที่เป็นพื้นฐานสำคัญประกอบด้วย กระบวนการสร้างสรรค์ตามหลักทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ ทฤษฎีการจัดองค์ประกอบศิลป์ ทฤษฎีกระบวนการสร้างสรรค์ ทฤษฎีแห่งการเคลื่อนไหว ประกอบกับการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและทักษะการปฏิบัติตามขั้นตอนของเดวิส ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยการบูรณาการท่าฟ้อนของหมอลำเพลินโดยนำลักษณะการนำท่าฟ้อนของหมอลำเพลินมาประยุกต์กับฟ้อนอีสานประกอบด้วย ท่าหลักในแม่บทอีสาน ทั้งหมด 7 ท่า และเป็นท่วงทำนองประกอบด้วยท่าอิสระจากการปรุงแต่งท่าเลียนแบบธรรมชาติทั้งหมด 16 ท่า มาประยุกต์ให้เกิดแนวคิดการสร้างสรรค์ท่ารำพื้นฐานปรากฏว่าผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น เกิดแนวคิดในการประดิษฐ์ท่าฟ้อนพื้นฐานขึ้นใหม่อย่างมีรูปแบบเฉพาะตัว

สามารถประดิษฐ์ท่ารำโดยใช้เทคนิคจากการวิเคราะห์รูปแบบฟ้อนประกอบบริบทนาฏศิลป์พื้นบ้านตามท้องถิ่นของตน
สร้างสรรค์การแสดงชุดใหม่ จำนวน 1 ชุดการแสดง คือชุดนาคเกี้ยว อยู่ในระดับดีมาก

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ หมอลำเพลิน นาฏยประดิษฐ์

Abstract

This research aims to study and analyze, focus on studying information and analyzing basic information used in developing a learning management model on the subject of Artificial Dance, using elements of Mor Lam Ploen's dance integration. The foundational data is used in developing a model focused on the creative skills and concepts involved in choreographing dance moves among a group of experimental learners who underwent learning management according to the developed model. This involved integrating elements of Mor Lam Pleun's dance gestures into the teaching of Choreography and studying from documentation, interviews, and observations of the Mor Lam Pleun Super, Thaweelin group. The goal was to analyze the creative concepts behind inventing new traditional dance routines and to document these findings in a research report. In the form of a method for conducting quality research. The sample group used in testing this learning management model consisted of third-year students from the Dance Education program at the Faculty of Education, Udon Thani Rajabhat University, in the first semester of the 2023 academic year. The group was divided into two classes, each with 30 students. Tools used in the experiment included a learning management plan, a measure of creative thinking, a skill assessment of dance performance, and an academic achievement assessment. The research concluded that the dance education learning management model developed for fostering creative conceptual skills is fundamentally comprised of several components: the creative process based on choreography theory, the theory of artistic composition, the creative process theory, and the theory of movement. This was coupled with the use of active learning strategies and Davies' step-by-step practice skills. The experimental results of applying this learning management model, which integrated Mor Lam Pleun's dance gestures, showed that students developed higher levels of creative thinking, dance performance skills, and academic achievement. By applying the characteristics of Mor Lam Ploen's dance moves to the Isaan dance. There are 7 main poses in the Isaan master, and they consist of 16 free poses from natural imitation poses. This has led to the innovative creation of new, uniquely styled traditional dance gestures. Able to create dance moves using techniques from analyzing dance styles to accompany the context of folk dance in their locality, creating new performances. One new set of performances is the Naga Kiao set. It's at a very good level.

Keywords: Learning Management Model, Mor Lam Pleun's Dance Gestures, Choreography

บทนำ

การจัดการเรียนการสอน รายวิชา นาฏยประดิษฐ์ เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ซึ่งกำหนดให้นักศึกษาเข้าใจกระบวนการผลิตนาฏศิลป์ชุดใหม่ โดยผ่านการสร้างสรรค์อย่างมีหลักการ แนวคิด ที่สามารถอธิบายวิธีการได้อย่างเป็นระบบ ปัญหาของผู้เรียนในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ชุดใหม่ส่วนใหญ่เกิดจากสาเหตุหลายประการเช่น การคิดให้เกิดรูปแบบใหม่ การลำดับความคิด การคิดอย่างเป็นขั้นตอน การสื่อสารความหมาย ยังไม่สามารถลำดับความคิดได้อย่างเป็นขั้นตอน การจัดการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้นักศึกษาสามารถเข้าใจในวิธีการสร้างสรรค์ ซึ่งการเรียนการสอนให้เกิดทักษะอันเป็นองค์ประกอบในการสร้างสรรค์เป็นสิ่งจำเป็นของผู้สอน งานวิจัยนี้จึงได้ศึกษาทฤษฎีและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาให้ผู้เรียนสามารถจัดการความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างมีระบบและสามารถสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ผ่านการวิเคราะห์อย่างถูกต้อง โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) นำมาจัดการเรียนรู้และใช้เนื้อหาการสอนในหัวข้อของ องค์ประกอบท่าพ้องของหมอลำเพลิน คณะซูปเปอร์ ๘.ทวิศิลป์ จังหวัดอุดรธานี เป็นแนวคิดในการประยุกต์ท่าพ้องของหมอลำเพลินแบบดั้งเดิม นำมาสร้างสรรค์การแสดงแบบนาฏศิลป์อีสานชุดใหม่ให้ทันสมัย โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้การคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน และกระบวนการจัดการเรียนรู้ Active Learning หรือการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติเน้นผู้เรียนให้เกิดทักษะการเรียนรู้จากการลงมือทำเพื่อให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และยั่งยืน โดยผู้เรียนจะต้องมีทักษะและความพร้อมในการเรียนรู้อย่างเหมาะสมในระดับหนึ่ง ซึ่งจำเป็นต้องมีทักษะพื้นฐานมาก่อน มีความพร้อม เพื่อที่จะก้าวสู่การเรียนรู้ Active learning ได้โดยสมบูรณ์ การจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ในรายวิชานาฏยประดิษฐ์ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือทำ คิดวิเคราะห์และร่วมมือกันแก้ปัญหา ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ Active Learning ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีทักษะพื้นฐานในการประดิษฐ์ท่ารำ คือ ทักษะความรู้ ทักษะปฏิบัติด้านนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์พื้นเมือง นาฏศิลป์ร่วมสมัย เพื่อนำมาประยุกต์ท่ารำหรือท่าเต้นตามแนวคิดในกระบวนการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ชุดใหม่ (อดิศักดิ์ จำปาทอง, 2564)

งานวิจัยนี้จึงเห็นความสำคัญในการนำมาศึกษาด้านกระบวนการสร้างสรรค์ท่าพ้อง องค์ประกอบของลีลาท่าพ้อง เพื่อใช้ในการบูรณาการการพ้องอีสานชุดใหม่ ที่ใช้ในการประยุกต์ท่าพ้องให้มีความทันสมัย สามารถปรับตัวสู่ยุคการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน สามารถนำมาเป็นตัวอย่างของการเรียนการสอนในรายวิชานาฏยประดิษฐ์ การบูรณาการท่าพ้องของหมอลำเพลิน ในการจัดการเรียนการสอนในวิชานาฏยประดิษฐ์ เพื่อผสมผสานองค์ความรู้จากท่าพ้องของหมอลำเพลินแบบดั้งเดิม คณะซูปเปอร์ ๘.ทวิศิลป์ จังหวัดอุดรธานี สู่การพ้องอีสานประยุกต์รูปแบบใหม่ โดยผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลัก Active Learning อย่างมีระบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ด้านความคิดสร้างสรรค์
2. เพื่อศึกษาการบูรณาการท่าพ้องของหมอลำเพลิน คณะซูปเปอร์ ๘.ทวิศิลป์ ที่คณะหมอลำใช้ในการประยุกต์ท่าพ้องให้ทันสมัย

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยได้ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ ในรายวิชานาฏยประดิษฐ์ โดยเน้นกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ มีเทคนิคและรูปแบบที่สามารถนำมาใช้จัดการเรียนการสอน

ได้หลายรูปแบบ เช่น การเรียนรู้โดยใช้การคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creative-based Learning) การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบ Active Learning ทักษะปฏิบัติของเดวิส ทักษะปฏิบัติของซิมพ์สัน การสอนแบบสาธิต การสอนแบบทางตรง การสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน

การเรียนรู้โดยใช้การคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creative-based Learning) เป็นเทคนิคการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดหลายอย่างประกอบกัน เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ และการคิดประเมินค่า ในการสร้างสิ่งใหม่หรือแก้ปัญหาที่มีอยู่ให้ดีขึ้น โดยการเรียนรู้โดยใช้การคิดสร้างสรรค์เป็นฐานเป็นเทคนิคการสอนที่เกิดจากการวิจัยต่อยอดจากการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning: PBL) ประกอบไปด้วย การชี้แจงวัตถุประสงค์ การทำความเข้าใจในเนื้อหา การกระตุ้นให้เกิดจินตนาการ รูปแบบแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อร่วมกันอภิปราย กำหนดสิ่งที่ต้องการสร้างสรรค์ ขั้นตอนการค้นคว้าและสร้างสรรค์ผลงาน ทดลองสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบต่าง ๆ และอธิบายเนื้อหาอย่างละเอียด และประเมินผลงานด้วย การนำเสนอโดยผู้สอนประเมินผลงานตามเกณฑ์ที่แจ้งไว้ และคัดเลือกผลงานที่โดดเด่นนำเสนอเผยแพร่ต่อสาธารณะ ทั้งนี้ ผู้เรียนจะได้เห็นขั้นตอน พัฒนาการการสร้างสรรค์ผลงานของตน และเกิดการบูรณาการความรู้จากการได้เรียนรู้กับเพื่อนร่วมชั้น (สมาคมเครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์และองค์กรระดับอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย, 2565)

นอกจากนี้ยังพบว่าวิธีการสอนเพื่อให้เกิดทักษะ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2550 : 66-68) ได้ระบุว่า การที่บุคคลสามารถที่จะเรียนรู้ในการทำสิ่งต่าง ๆ นอกจากจะต้องอาศัยสติปัญญา ความคิด ความรู้ความเข้าใจ และเจตคติแล้วยังต้องอาศัยทักษะในการทำงาน ทักษะเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยให้การทำงานคล่องแคล่ว มีประสิทธิภาพ แบ่งเป็นทักษะความแม่นยำ และความรวดเร็วในการกระทำ (Accuracy and Speed) และ ความสอดคล้องผสมผสานกัน (Co-Ordination) จึงกล่าวได้ว่า ผู้ที่เกิดทักษะในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ย่อมกระทำสิ่งนั้นได้อย่างชำนาญ ถูกต้องคล่องแคล่ว

ผู้เรียนจะเกิดทักษะขึ้นได้ต้องมีการปฏิบัติใน 3 ขั้นตอน คือ 1.ขั้นเรียนรู้เป็นขั้นขั้นที่ผู้เรียนปฏิบัติไปกับผู้สอน โดยผู้สอนอธิบายประกอบ 2.ขั้นปฏิบัติเอง เป็นขั้นที่ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเองเพื่อให้เกิดความแม่นยำต้องพยายามไม่ให้เกิดความผิดพลาด 3.ขั้นหาความชำนาญ เป็นขั้นที่ผู้เรียนลงมือฝึกบ่อย ๆ ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ ชำนาญยิ่งขึ้น เป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพ

ทิสนา แคมมณี (2556 : 246 - 247) ได้สรุปว่ารูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวิส (Davie's Instructional Model) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย เป็นรูปแบบที่มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำหรือการแสดงออกต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้หลักการ วิธีการที่แตกต่างไปจากการพัฒนาด้านจิตพิสัยหรือพุทธิพิสัย รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวิสเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านการปฏิบัติ ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานด้วยตนเอง โดยมุ่งเน้นการฝึกวิธีการทำงานอย่างสม่ำเสมอ เป็นลำดับขั้นตอนที่ถูกต้อง ทั้งการทำงานรายบุคคล การทำงานเป็นรายกลุ่ม ซึ่งจะทำให้สามารถทำงานให้บรรลุตามเป้าหมาย เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะที่สมบูรณ์ได้อย่างชำนาญ มีการปรับปรุง และพัฒนาการทำงานอยู่เสมอ มีนิสัยที่ดีในการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยใช้การวัดทักษะปฏิบัติ เป็นการวัดทักษะควรมีการดำเนินการ ตามลำดับ คือ 1) ต้องมีการปฏิบัติงานหรือแสดงกระบวนการปฏิบัติงานให้ชัดเจน 2) การใช้ทักษะปฏิบัติในการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ ต้องอาศัยกลไกการทำงานของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ให้เกิดการประสานกันอย่างเหมาะสม 3) การใช้ทักษะปฏิบัติควรมีการกระทำซ้ำบ่อย ๆ และ 4) การใช้ทักษะปฏิบัติเป็นกระบวนการทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งการวัดภาคปฏิบัตินั้นต้องมีการให้ผู้เรียนมีการปฏิบัติงานเพื่อแสดงความสามารถในการปฏิบัติงานนั้น ๆ ให้ปรากฏชัดเจน (วรศรินทร์ เดชปานประสงค์ และคณะ, 2565 : 434)

ศาสตราจารย์ ดร.สุพล วิรุฬห์รักษ์ ราชบัณฑิต (สุพล วิรุฬห์รักษ์, 2547 : 225; คำลา มุลิกา, 2559 : 86) ได้ให้ความหมายของ Choreography หรือ นาฏยประดิษฐ์ ไว้ว่า “นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบและการสร้างสรรค์ แนวคิด รูปแบบและกลวิธีแนวนาฏศิลป์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุม ปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ่ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉากและ ส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญในการทำให้นาฏศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้ ผู้ออกแบบนาฏศิลป์ เรียกกันโดยทั่วไปว่า ผู้อำนวยการฝึกซ้อม หรือ ผู้ประดิษฐ์ท่ารำ แต่ในที่นี้ขอเสนอคำใหม่ว่า นักนาฏยประดิษฐ์ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Choreography”

การสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นาฏยประดิษฐ์ โดยมีผู้ออกแบบงานนาฏศิลป์เรียกว่า ผู้สร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ (Choreographer) เป็นผู้สร้างสรรค์กำหนดแนวคิด รูปแบบ ถ่ายทอดการแสดงเรื่องราวอย่างเป็นระบบ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานด้านการปฏิบัตินาฏศิลป์อย่างชำนาญ มีประสบการณ์ด้านการออกแบบท่าเต้น มีความรู้เรื่องดนตรี เพลง องค์ประกอบทางทัศนศิลป์ในการออกแบบสร้างสรรค์ให้เกิดความแปลกใหม่ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนคือ

1. การสร้างแนวความคิดของรูปแบบงานใหม่มีความแปลกใหม่ กล่าวคือ เป็นคิดการออกแบบในส่วนเนื้อหาของ เนื้อเรื่อง ขอบเขต องค์ประกอบทางศิลปะ แนวดนตรี เพลง โดยสามารถมีแนวคิดให้แปลกแตกต่างไปจากเดิม การนำเอาของที่มีอยู่มาประยุกต์ การผสมผสานรูปแบบที่มากกว่า 1 รูปแบบขึ้นไป

2. การกำหนดลักษณะของนาฏศิลป์ให้มีรูปแบบการเดินรำที่มีรากเหง้าของสกุลนาฏศิลป์ต่าง ๆ เช่น รูปแบบนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์พื้นบ้าน นาฏศิลป์ร่วมสมัย นาฏศิลป์สกุลอื่น ๆ เป็นต้น โดยนำมาประยุกต์ผสมผสาน ให้ตรงตามแนวคิดหลักที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ยังอาศัยองค์ประกอบการจัดวางท่า การแปรแถว การตั้งซุ่ม การวางตำแหน่ง การใช้พลัง การใช้พื้นที่ ตามหลักการสร้างสรรค์ท่าเต้นที่ได้วางโครงสร้างไว้

นักนาฏยประดิษฐ์จึงต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์ในการออกแบบสร้างสรรค์ เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ท่าเต้น ซึ่งต้องทำการศึกษาเรื่องราว ความเป็นมา เนื้อหา ตลอดจนการกำหนดการสร้างสรรคงานอย่างเป็นระบบ จึงจะทำให้งานสร้างสรรค์นั้น ๆ เกิดความน่าสนใจ และมีคุณภาพ

ผู้สอนได้หยิบยก รูปแบบวิธีการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้าน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลตัวอย่างให้ผู้เรียนได้เกิดขึ้นตอน การวิเคราะห์และอภิปราย กรณีศึกษาท่าฟ้อนของหมอลำเพลิน โดยมีความสำคัญกล่าวคือ

การศึกษาท่าฟ้อนพื้นบ้านของจังหวัดอุดรธานี ที่มีความเก่าแก่และเป็นรากเหง้าของท่าฟ้อนอีสานของจังหวัดอุดรธานีจวบจนปัจจุบัน พบว่า หมอลำเพลิน ซึ่งเป็นการแสดงหมอลำอีกรูปแบบหนึ่งที่มีจังหวะการขับร้อง และท่ารำประกอบเป็นของตนเองเรียกว่า ท่าลำเพลิน หรือจังหวะลำเพลิน มีความโดดเด่นที่เป็นจังหวะเร้าใจ ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะเป็นที่นิยมมากในภาคอีสาน หมอลำเพลินสามารถจัดแสดงในทุกโอกาส และเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้ คณะหมอลำเพลินที่งานวิจัยนี้นำมาศึกษา คือ คณะซูปเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ ซึ่งมีหัวหน้าคณะ คือ นายณรงค์ จำโส ได้รับการถ่ายทอดหมอลำเพลินจากอาจารย์บุญยัง รุ่งนภา ซึ่งเป็นศิษย์ของอาจารย์ผัน ศิลารักษ์ที่เป็นต้นฉบับของหมอลำเพลินจังหวัดอุบลราชธานี

หมอลำเพลิน คณะซูปเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ ของจังหวัดอุดรธานี มีความสำคัญด้านการฟ้อนที่มีทำนองลำเพลินที่โดดเด่น ความเป็นเอกลักษณ์ลวดลายการฟ้อนที่สวยงาม เป็นที่ยอมรับในระดับจังหวัด มีความนิยมจากผู้ชมในสมัยนั้น รูปแบบการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์และโดดเด่นของวงคือลวดลายและลีลาท่าฟ้อนที่สวยงามทำให้ผู้ชมที่พบเห็นชื่นชอบและติดตาม นอกจากนี้มีผลงานการถ่ายทอดลำเพลินและการประกวดแข่งขันหมอลำเพลินในงานต่าง ๆ ดังเช่น

ปี พ.ศ. 2524 ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมหมอลำเพลิน จากบริษัทกว้างไพศาล จำกัด ร่วมกับ สถานีวิทยุยานเกราะและ 1 ปณ ปี พ.ศ. 2537 – 2538 ได้รับโล่เชิดชูเกียรติศิลปินหมอลำ ผู้แสดงบทบาทผู้ร้ายหยิงยอดเยี่ยม (ผู้ที่แสดงเป็นจอมใจ) จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติปี 2557 มีโอกาสถ่ายทอดการร้องและรำในชุดการแสดงไหว้ครูลำเพลิน ให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์และยังมีผลอื่น ๆ อีกมากมาย

ด้วยเหตุที่ คณะหมอลำซูปเปอร์ ธ. ทวีศิลป์ มีความเป็นมาอย่างยาวนาน และเป็นแม่แบบในฟ้อนอีสานของ จังหวัดอุดรธานี ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการอนุรักษ์ทำฟ้อนแบบดั้งเดิม สู่การบูรณาการการประยุกต์ทำฟ้อนในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านชุดใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งศึกษาข้อมูลด้านองค์ประกอบของกระบวนการบูรณาการทำฟ้อนหมอลำเพลิน คณะซูปเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ ในการสร้างสรรค์ผลงานชุดใหม่ในรายวิชานาฏยประดิษฐ์ สำหรับองค์ประกอบของการบูรณาการทำฟ้อนงานวิจัยนี้ศึกษากำหนดขอบเขตและวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านบุคคล กำหนดสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในการรำ คือผู้แสดงหมอลำเพลิน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 2.1 ใช้เนื้อหาในหัวข้อ การสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นเมือง รายวิชานาฏยประดิษฐ์ 3 หน่วยกิต ในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา หลักสูตร 4 ปี จำนวน 2 ห้อง ห้องละ 30 คน
 - 2.2 ใช้เนื้อหาทำฟ้อนหมอลำเพลิน โดยเลือกศึกษาผู้แสดงใน คณะซูปเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ แบบเฉพาะเจาะจงเพียงคนเดียว เท่านั้น
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ มุ่งศึกษาทำฟ้อนหมอลำ และทำฟ้อนพื้นบ้าน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
4. ขอบเขตด้านเวลา
 - 4.1 จำนวนทดลองสอน 6 ชั่วโมง และปฏิบัติการความคิดสร้างสรรค์ 6 ชั่วโมง
 - 4.2 ศึกษาทำฟ้อนแบบดั้งเดิมในช่วงพ.ศ.2524-2538

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทดลองสอน เป็นนักศึกษาในรายวิชานาฏยประดิษฐ์ ชั้นปีที่ 3 สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างสรรค์ผลงาน มีหน้าที่รับผิดชอบในการสร้างสรรค์ฟ้อนพื้นบ้านอีสานของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2552 – 2564 ซึ่งปัจจุบันเกษียณราชการ จำนวน 2 คน คือ

1. อาจารย์บรรจง จันทร ผู้สร้างสรรค์ทำฟ้อนพื้นบ้านอีสาน
2. อาจารย์มนตรี วงระคร ผู้สร้างสรรค์ทำหมอลำเพลิน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักแสดง คือ กลุ่มอดีตนักแสดง หมอลำเพลิน คณะซูปเปอร์ทวีสิน จำนวน 2 คน คือ

1. นายณรงค์ จำไส
2. นางณัฐพร จำไส

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือหรือวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย การสังเกต การสัมภาษณ์ การถ่ายทอด กระบวนท่ารำ และการสร้างสรรค์กระบวนรำในการสร้างสรรค์ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การสังเกต ผู้สร้างสรรค์ได้ติดตามและรับชมการสาธิต การพ้องประกอบลำเพลิน เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนแสดง โดยใช้วิธีการสังเกต 2 วิธี คือ

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ได้สังเกตการณ์ ในลักษณะการสังเกตระหว่างการถ่ายทอดท่าพ้องให้กับนักศึกษา

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เข้าไปสังเกตการณ์ ในลักษณะผู้ชมการแสดงในการสาธิตท่าพ้อง โดยสังเกตกระบวนแสดงในระยะห่างเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด

2.2 การสัมภาษณ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ 2 วิธี คือ

1) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ได้กำหนดประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ไว้ชัดเจนเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบและรูปแบบในการแสดงพ้องไหว้ครู และพ้องเข้าคู่ ออกแบบโครงสร้างแบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ส่วนที่สองเป็นประเด็นคำถาม

2) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นคำถามที่ไม่ได้กำหนดประเด็นไว้ล่วงหน้า แต่เป็นการสนทนากับผู้สัมภาษณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อให้ได้รายละเอียดที่สมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น

3) สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ใช้ในการบันทึกภาพและเสียง ได้แก่ กล้องถ่ายรูปและกล้องบันทึกภาพเคลื่อนไหว ใช้เพื่อบันทึกข้อมูลในขณะที่ทำการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้เห็นข้อผิดพลาด เพื่อที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขผลงานให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4) การนำข้อมูลจากการสาธิตกระบวนท่ารำของหมอลำเพลินมา ทดลองสอน ในรูปแบบ Active Learning

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารทางวิชาการ ตำรา งานวิจัย บทความ วารสาร สื่อสารสนเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาข้อมูลและรวบรวมข้อมูลด้านรูปแบบ และลักษณะของการสร้างสรรค์ในการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองจังหวัดอุดรธานี

3. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์พื้นเมืองเกี่ยวกับนาฏยลักษณ์ รูปแบบการสร้างสรรค์องค์ประกอบการสร้างสรรค์ เป็นต้น

4. สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในงานสร้างสรรค์ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ ในการสร้างสรรค์

5. เรียบเรียงข้อมูลและข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ เพื่อหาคำตอบในการพัฒนานาฏศิลป์พื้นเมือง

6. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษารูปแบบและองค์ประกอบการแสดง เช่น ท่ารำ เครื่องแต่งกาย ดนตรี บทเพลง และนักแสดง เป็นต้น

7. สรุปผลงานการศึกษา หลังจากการทดลองสอนตามรูปแบบ Active Learning เป็นรายงานการศึกษาเพื่อนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนในรายวิชา นาฏยประดิษฐ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และการทดลองสอนเพื่อดำเนินการรับรองรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์รายวิชานาฏยประดิษฐ์จากท่าพ้อนของหมอลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ จังหวัดอุดรธานีต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ ด้านความคิดสร้างสรรค์

ในการแสดงหมอลำคณะลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ สิ่งสำคัญที่แสดงถึงความเป็นหมอลำคณะนี้คือ ผู้แสดงและการพ้อนของพระเอก การพ้อนของพระเอกในหมอลำคณะลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการแสดง การพ้อนจะเป็นไปในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือจะต้องมีการพ้อนพร้อมกันในการออกแสดงในแต่ละฉาก

1. ลำดับขั้นตอนในการพ้อน ดังนี้

(1) เกริ่นเรื่องหรือลำบรรยายเป็นขั้นตอนต่อจากการลำไหว้ครู ซึ่งเป็นการกล่าวถึงตัวแสดงและเรื่องราวที่จะแสดง

(2) การรำตามเนื้อเพลงไหว้ครูลำเพลิน

(3) การรำตามจังหวะเพลง

2. จำนวนท่า

จากการศึกษาท่าพ้อนใช้วิธีการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ณัฐพร จำโส และ ณรงค์ จำโส (ณัฐพร จำโส, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2566; ณรงค์ จำโส, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2566) พบว่า ในการพ้อนประกอบการแสดงไหว้ครูหมอลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ จากการสังเกต พบว่า อวัยวะทุกส่วนต้องมีความสัมพันธ์กัน ไม่มีการกำหนดการใช้สรีระส่วนต่าง ๆ ประกอบการพ้อนไว้ เป็นแบบแผน หากใช้มือบนก็เหยียดเกือบสุดแขนจะเลยศีรษะมือล่างก็เหยียดเกือบสุดแขน

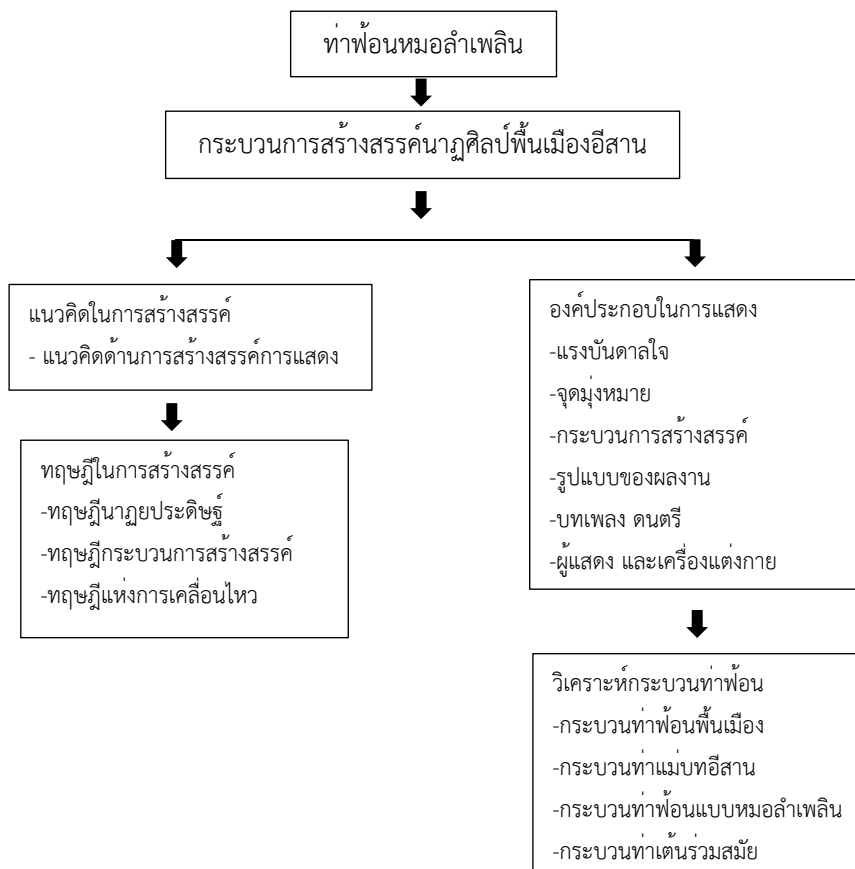
ผลการวิจัยท่าพ้อนไหว้ครู พบว่า ในการแสดงไหว้ครูลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ ของ ณัฐพร จำโส สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดคือการพ้อนของนางเอกการพ้อนมีทั้งหมด 7 ท่า ถ้าแบ่งเป็นการพ้อนที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ทั้งการใช้มือและท่ากระบวนการใช้มือจะคล้าย ๆ กันแต่การใช้สรีระร่างกายช่วงล่างไม่เหมือนกัน มีทั้งหมดดังนี้ (1) ท่าย่อท่าลำเพลิน (2) ท่าลงเล่นน้ำ (3) ท่าแยงกระຈกบัดแป้ง (4) ท่าลิงได้แก้ว (5) ท่าขอกำลังใจ/ กาดากปัก (6) ท่าหลีกแม่ผัว และ (7) ท่านายพรานยิงธนู

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าในการวาดพ้อนลำเพลินกับการลำและดำเนินเรื่องไม่มีความสัมพันธ์กันท่าพ้อนแต่ละท่าไม่มีความหมายเกี่ยวกับกลอนลำหากแต่เป็นการพ้อนประกอบจังหวะเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินความสวยงามเพื่อไม่ให้ผู้ชมเบื่อหน่าย

3. กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน

การศึกษาระบวนการสร้างสรรค์ (บรรจง จันทร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2566; มนตรี วงระคร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2566) พบว่า การสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นเมืองชุดใหม่ มีรูปแบบกระบวนการสร้างสรรค์ด้านแนวคิดสร้างสรรค์ ลักษณะท่ารำ และองค์ประกอบการแสดงโดยใช้หลักนาฏยประดิษฐ์ ที่นำเอาการพ้อนในหมอลำเพลินมาเป็นองค์ประกอบการสร้างสรรค์ สรุปได้ดังนี้

- (1) กำหนดเนื้อหา การกำหนดเนื้อหา หรือโครงร่างของการแสดง แบ่งการกำหนดได้เป็น 2 ระยะ
 - 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการพ่อนในโอกาสพิเศษเพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์การพ่อนพื้นบ้านในจังหวัดอุดรธานี
 - 2) การกำหนดโครงสร้างท่าพ่อนที่มีรูปแบบที่ชัดเจนเป็นระบบมากขึ้น คือ นำโครงสร้างท่าพ่อนมาจากการพ่อนในหมอลำเพลินดั้งเดิมของหมอลำ คณะซูปเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ จังหวัดอุดรธานีมาเป็นต้นแบบ และใช้การผสมผสานด้วย แม่ท่าในแม่บทอีสาน
- (2) กำหนดรูปแบบท่าพ่อน
การสร้างสรรค์การพ่อนพื้นบ้านชุดใหม่ มีกำหนดจากท่าแม่บทอีสาน ท่าไหว้ครูหมอลำเพลิน และผสมผสานท่าจากท่าเต้นร่วมสมัย นำมาสร้างสรรค์ท่ารำเพิ่มขึ้นโดยใช้การปรับปรุงท่าให้มีความหลากหลายตามยุคสมัย และความนิยมชมชอบของคนดู
- (3) กำหนดการใช้พื้นที่เวที
กำหนดจากรูปแบบแถว มีการแปรแถว 7 ลักษณะ คือ แถววิหิงายเรียงเดี่ยว แถววิหิงายเรียงคู่ แถวตอน 2 แถว แถวหน้ากระดานเรียงเดี่ยว แถววิคว่า แถวเฉียงคู่ แถวเฉียงเรียงเดี่ยว การใช้เวทีลักษณะทรงสี่เหลี่ยมหันหน้าไปยังผู้ชม ใช้เวทีสามด้าน ผู้แสดงกำหนดการเคลื่อนที่ที่มีจุดประสงค์ในการเคลื่อนไหวแบบกลุ่มเป็นสำคัญ สามารถแสดงกระบวนการสร้างสรรค์ท่าพ่อนหมอลำเพลิน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการสร้างสรรค์ท่าพ่อนหมอลำเพลิน

4. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้านความคิดสร้างสรรค์ สามารถจัดรูปแบบการเรียนการสอน โดยใช้ Active Learning ตามขั้นตอนดังนี้

(1) ให้ผู้เรียน วิเคราะห์องค์ประกอบท่าฟ้อนพื้นบ้านดั้งเดิม ประกอบด้วย แม่ท่าในรำแม่บทอีสาน ท่าฟ้อนหมอลำเพลินจากตัวอย่าง หมอลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ และท่าฟ้อนพื้นบ้านชนเผ่าอุดรธานี (กรณีศึกษาที่ให้นักศึกษาเลือกวิเคราะห์ 1 ชนเผ่า) และนำเสนอเป็นกลุ่ม

(2) ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ ระบุแนวคิดการสร้างสรรค์ องค์ประกอบในการแสดง ตามขั้นตอนอย่าง ครบถ้วน

(3) ผู้เรียนจัดระบบการบูรณาการท่าฟ้อน จากทฤษฎีการสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ ทฤษฎีกระบวนการสร้างสรรค์ ทฤษฎีแห่งการเคลื่อนไหว

(4) ผู้เรียนทดลองนำท่าฟ้อนที่คิดขึ้นใหม่ ประกอบเพลง และจังหวะ ในรูปแบบแตกต่างกันอย่างน้อย 2 รูปแบบ

(5) อภิปรายผล โดยให้เพื่อนร่วมชั้นแสดงความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาใช้ลักษณะของการ จัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชานาฏยประดิษฐ์ มีขั้นตอน การวางรูปแบบดังนี้

(1) ยกตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์จำนวน 3 ประเภท คือ นาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์พื้นเมือง และนาฏศิลป์ร่วมสมัย อย่างละ 1 ชุดการแสดง ร่วมกันวิเคราะห์ประเด็น ด้านรูปแบบ องค์ประกอบ และสังเคราะห์ วิธีการประดิษฐ์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้

(2) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการอภิปราย ชักถาม แสดงความคิดเห็นในนาฏศิลป์ทั้ง 3 ประเภท

(3) ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้และจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยเลือกนำเสนอแนวคิด รูปแบบการสร้างสรรค์ นาฏศิลป์ 1 รูปแบบการแสดงชุดใหม่ ที่ได้จากการถอดความรู้จากตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์

(4) ผู้เรียนแบ่งกลุ่มทำงานเพื่อให้มีด้านการสร้างองค์ความรู้ การสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ร่วมมือกัน มากกว่าการแข่งขัน

(5) ผู้เรียนแบ่งหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการสืบค้นข้อมูลทางนาฏศิลป์อย่างร่วมมือ เป็นระบบ

(6) ผู้เรียนสร้างกระบวนการ ทักษะความคิด ทักษะการแก้ไขปัญหา ทักษะการประยุกต์นาฏศิลป์อย่างเป็นระบบ

(7) ผู้เรียนนำเสนอข้อมูลเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ทำร่ำอย่างเป็นขั้นตอน และสามารถถ่ายทอด กระบวนการคิดได้ผ่านการทดลองปฏิบัติ

(8) สรุปผลกระบวนการสร้างสรรค์ ทบทวนองค์ความรู้ สะท้อนผลกิจกรรมจากผู้เรียนและอาจารย์

จากการสรุปผลในการนำเสนอแนวคิด รูปแบบของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ชุดใหม่ ที่ผู้เรียนได้นำเสนอ รูปแบบทักษะปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ในองค์ประกอบพื้นฐานของผู้เรียนด้านนาฏศิลป์ ที่เน้นการฝึกฝน ทดสอบ ทดลอง จนเกิดความชำนาญ โดยมีทฤษฎีทางด้านทักษะที่สามารถพิสูจน์แล้วเห็นว่าเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

ถอดกระบวนการเรียนการสอนตามรูปแบบทักษะปฏิบัติของเดวิสและบูรณาการท่าฟ้อนของหมอลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ ที่คณะหมอลำใช้ในการประยุกต์ท่าฟ้อนให้ทันสมัย ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นสาธิตทักษะหรือการกระทำ ผู้สอนปฏิบัติท่าแม่บทอีสาน แบบฉบับวิทยาลัยนาฏศิลป์ ร้อยเอ็ด โดยสาธิตทีละท่า ให้ครบตามจำนวน 48 ท่า เริ่มจากท่าที่ 1 – 15 (ชั่วโมงที่ 1) ท่าที่ 15-30 ชั่วโมงที่ 2 และ ท่าที่ 31 - 48 ชั่วโมงที่ 3 ฝึกทบทวนซ้ำหลาย ๆ ครั้ง จนเกิดทักษะความจำ และทักษะปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่ว

ขั้นที่ 2 ขั้นสาธิตและให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย เมื่อผู้เรียนได้เห็นภาพรวมของมทำรำครบถ้วนแล้ว จะฝึกฝนการเชื่อมท่ารำจากท่าหนึ่งไปอีกท่าหนึ่ง อย่างช้า ๆ ให้ผู้เรียนสังเกตและทำตามไปทีละส่วน

ขั้นที่ 3 ขั้นให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย ผู้เรียนลงมือปฏิบัติทักษะย่อยโดยไม่มีการสาธิตหรือมี แบบอย่างให้ซึ่งสังเกตได้ว่า ผู้เรียนจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่ง สามารถปฏิบัติตามได้ และผู้สอนชี้แนะท่ารำที่ยังไม่ถูกต้อง ทีละจุด เพื่อแก้ไขให้ถูกต้อง

ขั้นที่ 4 ขั้นให้เทคนิควิธีการ เมื่อผู้เรียนฝึกปฏิบัติท่ารำได้ครบถ้วนแล้ว ผู้สอนแนะนำเทคนิคในการ ปฏิบัติท่ารำให้ถูกต้องตามสรีระของผู้เรียน เพื่อความสวยงามของท่ารำ

ขั้นที่ 5 ขั้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงทักษะย่อย ๆ เป็นทักษะที่สมบูรณ์ เมื่อผู้เรียนปฏิบัติได้ถูกต้องตาม กระบวนท่าทั้ง 48 ท่าแล้ว ให้ผู้เรียนใช้เทคนิคการเชื่อมโยงท่า เป็นแนวคิดในการบูรณาการท่าฟ้อนพื้นบ้าน ตาม แนวคิดของกลุ่ม

ผลการศึกษาการบูรณาการท่าฟ้อนของหมอลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ ที่คณะหมอลำใช้ในการ ประยุกต์ท่าฟ้อนให้ทันสมัย

การบูรณาการท่าฟ้อนของหมอลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ เพื่อนำมาเป็นรูปแบบในการจัดการ เรียนการสอนวิชานาฏยประดิษฐ์ โดยมุ่งเน้น การสร้างสรรค์ท่ารำชุดใหม่ที่มีความผสมผสานระหว่างท่าฟ้อนหมอลำเพลิน แบบดั้งเดิมและท่าฟ้อนอีสาน เกิดแนวคิดในการประดิษฐ์ท่าฟ้อนอย่างมีรูปแบบเฉพาะตัว โดยลักษณะการบูรณาการใน หมอลำเพลินมีการนำท่าแม่บทอีสานมาเป็นส่วนประกอบ ผสมผสานด้วยท่าปรุงแต่งเลียนแบบธรรมชาติ และสามารถ พัฒนาให้คงอยู่ด้วยการนำเอาการเต้นร่วมสมัยมาเป็นส่วนหนึ่งในเอกลักษณ์ ทั้งนี้สามารถนำแนวคิดมาเป็นแนวทางใน การสอนวิชานาฏยประดิษฐ์ในนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานได้อย่างมีระบบซึ่งตรงตามทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ (Choreography) (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547 : 225) ได้อธิบายความหมายของนาฏยประดิษฐ์ ไว้ว่า นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด ออกแบบ และการสร้างสรรค์ แนวคิด รูปแบบกลวิธีของนาฏยประดิษฐ์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน โดยทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุม ปรึกษา เนื้อหา ความหมาย ท่า รำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ่ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉากและ ส่วนประกอบ อื่น ๆ ที่สำคัญในการทำให้นาฏศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้ผู้ออกแบบนาฏศิลป์เรียกกัน โดย นาฏยประดิษฐ์มีการทำงานเป็นขั้นตอน ดังนี้ คือ 1. การคิดให้มินาฏศิลป์ 2. การกำหนดความคิดหลัก 3. การประมวล ข้อมูล 4. การกำหนดขอบเขต 5. การกำหนดรูปแบบ 6. การกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ 7. การออกแบบนาฏศิลป์ สามารถสรุปรูปแบบการการแสดงชุดลำเพลินนาถเกี้ยวได้ดังนี้

จากผลการศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบความคิดสร้างสรรค์ นักศึกษาได้การแสดงลำเพลิน จำนวน 1 ชุดการแสดง รูปแบบการประยุกต์หมอลำเพลินดั้งเดิม และ ท่าฟ้อนพื้นบ้านอีสาน ในการประยุกต์ลักษณะ ผสมผสาน โดยนำเนื้อเรื่องจากวรรณกรรมพื้นบ้านมาเป็นแนวคิด ชื่อชุดการแสดง ลำเพลินนาถเกี้ยว มีเนื้อหาดังนี้

แรงบันดาลใจจากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง ขุนทิ้ง ขุนเทือง จากหนังสือผูก ฉบับปริวรรต โดยพระ อริยานุวัณณ์ เขมจารีเถระ วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2517 เป็นการนำกระบวนการลำเพลินจากหมอลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ สร้างสรรค์กระบวนท่ารำด้วยวิธีลด ทอน ต่อ เติม ปรับ สลับ จากกระบวนท่ารำหลัก จากลาย ลำเพลิน ดั้งเดิม 17 ท่า มาประยุกต์กับนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน โดยเนื้อหากล่าวถึงความรักของมนุษย์กับพญานาค ซึ่งมี

การแบ่งช่วงการแสดงเป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 นางแอ่ไค่ลงไปเล่นน้ำยังสวนที่ตนได้เนรมิตร ช่วงที่ 2 ขุนเทืองเดินดง ช่วงที่ 3 ลำเพลินเกี้ยว และช่วงที่ 4 เต้ยลา โดยมีผู้แสดงจำนวน 18 คน เป็นชายและหญิง ฝ่ายชาย 9 คน ฝ่ายหญิง 9 คน

ภาพที่ 2 ตัวเอกในชุดการแสดงลำเพลินนาคเกี้ยว
ที่มา: ปิ่นเกศ วัชรปาณ (2567ก)

ภาพที่ 3 ตัวรองในชุดการแสดงลำเพลินนาคเกี้ยว
ที่มา: ปิ่นเกศ วัชรปาณ (2567ข)

จากภาพที่ 2 และ 3 ชุดการแสดงลำเพลินนาคเกี้ยว ลักษณะการนำท่าพ้อนของหมอลำเพลินมาประยุกต์กับพ้อนอีสานประกอบด้วย ท่าหลักในแม่บทอีสาน ทั้งหมด 7 ท่า และเป็นท่วงทำนองประกอบด้วยท่าอิสระจากการปรุงแต่งท่าเลียนแบบธรรมชาติทั้งหมด 16 ท่า ทั้งนี้งานวิจัยยังพบว่า กระบวนท่าของหมอลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ มีความโดดเด่นเป็นที่ชื่นชอบของคนดู ในการใส่ลีลาท่าเต้นแบบสากลผสมผสานกับท่าเต้นแบบพื้นบ้าน จึงทำให้ในยุคที่ยังเป็นที่นิยมเป็นสิ่งที่แต่ละคณะมีความแข่งขันกันในลักษณะการรำของตัวเองในหมอลำ

ลักษณะการใช้ลำตัว แขน เท้า ของท่าพ้อนหมอลำเพลิน มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ

- (1) การใช้ลำตัว มีลักษณะการแอ่นตัวโค้งงอไปด้านหลัง และด้านหลังมากกว่าปกติ
- (2) การใช้แขน เพื่อวาดวงแขน มีลักษณะเหวี่ยงแขนข้างลำตัว ในทิศทางเป็นวงกลม
- (3) การใช้เท้า มีลักษณะย่อเท้าแบบกำหนดการก้าวตามจังหวะที่ชัดเจน แบบการเดินทางเครื่องใน

หลายรูปแบบ

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ฐานศิลป์ด้านความคิดสร้างสรรค์ สรุปได้ว่า ด้านการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning และทักษะปฏิบัติของเดวิส ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการสร้างสรรค์ และความคิดวิเคราะห์ เพื่อสร้างสรรค์ท่ารำตามองค์ประกอบทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ ผู้เรียนสามารถอภิปราย นำเสนอ สรุปเป็นความคิดรวบยอดได้ตามทฤษฎี โดยใช้แบบวัดประเมินด้านความคิดสร้างสรรค์ ระดับคุณภาพ 4 ระดับ โดยมีผลการประเมินในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- (1) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ระดับคุณภาพ 3 มีการพัฒนาชิ้นงานด้วยความคิดแปลกใหม่ในรูปแบบ

การนำเสนอ

- (2) ความคิดยืดหยุ่น ระดับคุณภาพ 4 มีวิธีการแก้ไขปรับเปลี่ยนแนวคิดได้อย่างเหมาะสม

- (3) ความละเอียดละออ ระดับคุณภาพ 3 มีการอธิบายการแก้ไขอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน

- (4) การคิดวิเคราะห์ ระดับคุณภาพ 4 สามารถเข้าใจองค์ประกอบของการผสมผสานท่าพ้อนแบบดั้งเดิม และแบบประยุกต์อย่างเข้าใจ แยกแยะรูปแบบได้

- (5) การคิดเชิงระบบ ระดับคุณภาพ 4 วางรูปแบบ แต่ละส่วนขององค์ประกอบท่าพ้อน เช่น ลำตัว แขน ขาอย่างจัดระเบียบท่าทางได้อย่างถูกต้อง

- (6) การสื่อสาร ระดับคุณภาพ 4 นำเสนอกระบวนการสร้างสรรค์ท่าพ้อนหมอลำเพลินแบบประยุกต์อย่างเป็นระบบ

- (7) การทำงานร่วมกับผู้อื่น ระดับคุณภาพ 4 ยอมรับความคิดเห็นของผู้ร่วมกลุ่มอย่างมีเหตุผล และร่วมงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษาการบูรณาการท่าพ้อนของหมอลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ ที่คณะหมอลำใช้ในการประยุกต์ท่าพ้อนให้ทันสมัย สรุปได้ว่า การบูรณาการมุ่งเน้น การสร้างสรรค์ท่ารำชุดใหม่ที่มีความผสมผสานระหว่างท่าพ้อนหมอลำเพลินแบบดั้งเดิมและท่าพ้อนอีสาน มีการนำท่าแม่บทอีสานมาเป็นส่วนประกอบ ผสมผสานด้วยท่าปรุงแต่งเลียนแบบธรรมชาติและท่าเต้นร่วมสมัยมาบูรณาการร่วมกัน

2. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ นาฏศิลป์ ด้านความคิดสร้างสรรค์ ผู้สอนสามารถใช้การจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิบัติ Active Learning และทักษะปฏิบัติของเดวิส ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการสร้างสรรค์ และความคิดวิเคราะห์ เพื่อใช้ในรายวิชานาฏยประดิษฐ์ ในเรื่องแนวคิด การวางรูปแบบงาน การสร้างสรรค์ท่าพ้อง ได้อย่างเป็นขั้นตอน และสามารถใช้แบบประเมินด้านความคิดสร้างสรรค์เชิงคุณภาพ นำมาใช้วัดผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนักศึกษากลุ่มทดลองมีผลการวัดทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ทั้ง 7 ด้าน อยู่ในเกณฑ์ดีมากระดับ 3 และ 4

ผลการศึกษาการบูรณาการท่าพ้องของหมอลำเพลิน คณะซูปเปอร์ ๕.ทวิศิลป์ ที่คณะหมอลำใช้ในการประยุกต์ท่าพ้องให้ทันสมัย สามารถนำทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์มาเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์งานด้านการแสดงโดยใช้กระบวนการสร้างสรรค์ตามหลักทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ ทฤษฎีการจัดองค์ประกอบศิลป์ ทฤษฎีกระบวนการสร้างสรรค์ ทฤษฎีแห่งการเคลื่อนไหว ทั้งนี้การพัฒนารูปแบบการพ้องจากการพ้องดั้งเดิมสู่การพ้องตามสมัยนิยมให้มีความทันสมัยและสามารถยังได้รับความนิยมจากผู้ชมยุคใหม่ โดยนำลักษณะการนำท่าพ้องของหมอลำเพลินมาประยุกต์กับพ้องอีสานประกอบด้วย ท่าหลักในแม่บทอีสาน ทั้งหมด 7 ท่า และเป็นท่วงทำนองประกอบด้วยท่าอิสระจากการปรุงแต่งท่าเลียนแบบธรรมชาติทั้งหมด 16 ท่า มาประยุกต์ สามารถใช้รูปแบบโครงสร้างของท่าพ้องแบบดั้งเดิมนำมาปรับปรุงใหม่ท่าที่มีระเบียบขึ้น และสามารถสร้างสรรค์การแสดงชุดใหม่ลักษณะประยุกต์ได้จำนวน 1 ชุด ในการแสดงลำเพลินนาถเกี้ยว ซึ่งจัดว่าเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำไปเป็นตัวอย่างของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นเมืองได้ และยังสามารถต่อยอดทางความคิดในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นเมืองชุดใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการสร้างสรรค์คือยังคงเอกลักษณ์ท่าพ้องแบบดั้งเดิม และนำท่าพ้องมาผสมผสานกับการประยุกต์ท่าเด่นหมอลำเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดท่ารำสู่ประชาชนได้อย่างมีแบบแผน ซึ่งง่ายต่อการสืบทอด รักษา และสามารถนำไปเป็นตัวอย่างในการอนุรักษ์ท่าพ้องของชนเผ่าอื่น ๆ ได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1.1 วิธีการจัดการเรียนรู้อย่างคงต้องมีผู้สอนด้วยการสาธิต และผู้เรียนเลียนแบบครูผู้สอนในทุกขั้นของการปฏิบัติ ซึ่งการถ่ายทอดกระบวนการทำรำนั้นต้องอาศัยความชำนาญ และทักษะขั้นสูง จึงจะสามารถถ่ายทอดอย่างตรงตามหลักปฏิบัติของแม่ทำนัน ๆ

1.2 การกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีความจำเป็นต้องยกตัวอย่างประกอบที่ใกล้เคียงกับแนวคิดของกลุ่มผู้เรียน จึงจะสามารถเห็นภาพรวมในงานสร้างสรรค์

1.3 บรรยากาศที่ใช้ในการเรียนการสอน ต้องมีความพร้อม เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ เช่นพื้นที่ แสงไฟ วัสดุอุปกรณ์ ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความพร้อม กระตุ้นความคิดได้เป็นอย่างดี

1.4 ผลจากการทดลอง งานวิจัยนี้ใช้เวลาใน การจัดการเรียนการสอน 6 ชั่วโมง ซึ่งอาจจะน้อยเกินไปต่อหัวข้อการบูรณาการท่าพ้องชุดใหม่

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านบุคคล ควรเพิ่มเติมกลุ่มประชากรด้านผู้ชม เพื่อสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดง และนำมาวิเคราะห์ในการพัฒนาเพื่อให้เกิดคุณภาพยิ่งขึ้น

2.2 การประเมินคุณภาพการสร้างสรรค์ ควรจัดให้มีการประเมินคุณภาพอย่างน้อย 3 ครั้ง เพื่อปรับปรุงผลงานให้อยู่ในระดับ ดี

2.3 ควรมีการพัฒนารูปแบบความคิดสร้างสรรค์ ด้านการบูรณาการการออกแบบดั้งเดิม สู่การพ้องร่วมสมัยให้เพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

คำล่า มุลิกา. (2559). รูปแบบการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์อีสานกับสถาบันอุดมศึกษา. **วารสารศิลปศาสตร์**

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 12(2), 84–108.

ทิตนา แหมมณี. (2556). **ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.

ปิ่นเกศ วัชรปาด. (2567ก). **ตัวเอกในชุดการแสดงลำเพลินนาคเกี้ยว** [ภาพถ่าย]. 20 กุมภาพันธ์ 2567. อุตรธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.

ปิ่นเกศ วัชรปาด. (2567ข). **ตัวรองในชุดการแสดงลำเพลินนาคเกี้ยว** [ภาพถ่าย]. 20 กุมภาพันธ์ 2567. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.

วิรัตน์ เดชปานประสงค์, มงคล ไชยวงศ์, อัครวุฒิ จินดานุรักษ์, ไตรรัตน์ พิพัฒน์โกศล, พลอยปภัส จิตรตันสรณ์.

(2565). รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะปฏิบัติของผู้เรียน. **วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ**, 8(2), 428 - 440.

สมาคมเครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์และองค์กรระดับอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย. (2565). **การเรียนรู้โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน** [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2567, จาก <https://active-learning.thailandpod.org/learning-activities/creative-based-learning>.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). **หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อดิศักดิ์ จำปาทอง. (2564). **Active Learning การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ** [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 16 ธันวาคม 2566, จาก <http://blog.nation.ac.th/?p=8774>.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2550). **หลักการสอน**. กรุงเทพฯ : โอ เอส พรินต์ริ่ง เฮาส์.

บุคลากรกรม

ณรงค์ จำโส, หัวหน้าคณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปิ่นเกศ วัชรปาด (ผู้สัมภาษณ์). ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี จังหวัดอุตรธานี. เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2566.

ณัฐพร จำโส, อดีตหมอลำเพลิน คณะซุเปอร์ ธ.ทวีศิลป์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปิ่นเกศ วัชรปาด (ผู้สัมภาษณ์). ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี จังหวัดอุตรธานี. เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2566.

บรรจง จันทร, ผู้สร้างสรรค์ลำเพลินเปิดผ้าม่านกั๋ง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปิ่นเกศ วัชรปาด (ผู้สัมภาษณ์). ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี จังหวัดอุตรธานี. เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2566.

มนตรี วงระคร, ผู้สร้างสรรค์ท่าหมอลำเพลิน (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปิ่นเกศ วัชรปาด (ผู้สัมภาษณ์). ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี จังหวัดอุตรธานี. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2566.